

สตรีมุสลิม: ชีวิตและบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ Muslim Women: Life and Role as Social Activists in the Southern Border Provinces

นุรุลฮุดา อับรู^{1*} และ วันพิชิต ศรีสุข¹
Nurulhuda Abru^{1*} and Wanpichit Srisuk¹

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹Faculty of Humanities and social Sciences, Prince of Songkla University

*Corresponding Author, E-mail: Nurulhuda.abru36@gmail.com

Article Info

- Received: March 10, 2022
- Revised: August 30, 2022
- Accepted: October 26, 2022
- Available Online: November 25, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักคือสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในปัตตานี ยะลา นราธิวาส พื้นที่ละ 5 คน รวมเป็น 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะสตรีที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือเหยื่อยา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า สตรีมุสลิมส่วนใหญ่จะมีบทบาทในด้านการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว โดยบทบาทและกระบวนการทำงานจะเริ่มตั้งแต่การรับข้อร้องเรียน การลงพื้นที่เข้าไปให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว และการช่วยเหลือโดยการประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญคือการเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่มักพบคือการจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมที่ไม่สมดุลและการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อและทัศนคติที่ฝังแน่นว่าการที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีผิดหลักศาสนา รวมถึงการขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เป็นเครือข่ายเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือทำให้การทำงานไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร จากข้อค้นพบจึงสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม 3 ประเด็น คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในด้านการขับเคลื่อนสังคมพยายามสร้างความรู้และทัศนคติให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น รวมทั้งต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่ายเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมมากขึ้น และควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น

คำสำคัญ: จังหวัดชายแดนภาคใต้, นักเคลื่อนไหวทางสังคม, สตรีมุสลิม

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study ways of life and the social status of Muslim women social activists in the three southern border provinces, 2) to study roles of Muslim women as being social activists in the 3 southern border provinces, and, 3) to propose development guidelines for Muslim women to be able to play a role as social activist for social development in the 3 southern border provinces. This research was qualitative research. Data were collected by in-depth interviews with Muslim women social activists in Pattani, Yala, and Narathiwat as key informants-5 people per area, a total of 15 people, of which those affected by the unrest working to aid others affected. Content analysis was used, and it had shown that most Muslim women had been active in advocating, mentoring, and helping female victims of domestic violence in which their roles and work processes included helping the victims making petition, on-site assistance for one-on-one advice, accommodating by coordinating with relevant organizations, and, among all important roles, calling for gender equality. Common issues found during work were the imbalance of work and family care times as a Muslim woman and not being accepted by people with ingrained beliefs and attitudes in the fact that Muslim women come out as social activists were against Islamic belief. Besides, the victims having a lack of trust in the social movement network's activists whom tried to reach and help caused our work to be inefficient as it should have been. Based on the findings, it is possible to propose development guidelines for the Muslim women to play a role in social activism with 3 keystones that; relevant organizations must build knowledge and understanding towards social mobilization and try to build knowledge and better attitudes towards self-appreciation for Muslim women; network workflows need to be allocated to align more with Muslim women's ways of lives; and, there should be more approaches and concepts of self-worth being passed on in the society.

Keywords: Muslim Women, Social Activist, Southern Border Province

บทนำ

สังคมไทยแต่ละภูมิภาคต่างดำรงชีวิตและความเป็นอยู่แตกต่างกันไปเช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีทั้งชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน (Public Relations Office, Yala Province, 2020) โดยลักษณะพิเศษของสามจังหวัดชายแดนใต้คือวัฒนธรรมของประชากรในพื้นที่ที่แตกต่างไปจากส่วนอื่นของประเทศไทย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 62 ประชากรชาวไทยพุทธซึ่งอาศัยอยู่เป็นส่วนน้อยกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเขตเมืองและชนบทร้อยละ 33 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 5 (Department of Women's Affairs and Family Institute, 2017) วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่นี้มีอัตลักษณ์ที่เฉพาะและชัดเจน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและบริบทที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ทั้งในแง่ของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม รวมถึงการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชน (Chaicharoenwattana, 2008) ซึ่งความแตกต่างอย่างมากดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดปัญหาทางการเมืองและการปกครองของประเทศมาโดยตลอด เช่น ปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน โดยนำเรื่องของความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องชักจูงให้ชาวไทยมุสลิมเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาลและสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นจนนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของชาติ (Wisalaporn, 2009)

เขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้้น นอกจากจะมีปัญหาในเรื่องของสถานการณ์ความไม่สงบแล้ว ยังพบปัญหาสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาด้านสิทธิสตรี เนื่องจากความเชื่อดั้งเดิมของศาสนาอิสลามนั้นได้มีการบัญญัติหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิงในศาสนาอิสลามไว้อย่างชัดเจน “โดยหน้าที่ของผู้ชายคือ การแสวงหาปัจจัยยังชีพที่เหมาะสมสำหรับครอบครัว ภายในขอบข่ายของพลังความสามารถ และตามสภาพความเป็นอยู่ในการดำรงชีวิต และหน้าที่ของผู้หญิง (ภรรยา) คือ การแบ่งเบาภาระของผู้ชาย (สามี) ในการรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิต หน้าที่ภายในบ้าน และการเลี้ยงดูอบรมลูก ซึ่งหน้าที่การเลี้ยงดูอบรมลูกเป็นหน้าที่ซึ่งมีความยิ่งใหญ่ที่สุด โดยผู้เป็นแม่ต้องปฏิบัติกับผู้ที่อัลลอฮ์ทรงบังเกิดมา ซึ่งความมีเกียรติ ความสวยงามแห่งชีวิตภายในโลกนี้” (Makudi, 2018) จากหน้าที่ของชายและหญิงที่ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าสตรีในศาสนาอิสลามนั้นถูกกำหนดให้มีหน้าที่หลักในการดูแลปกครองความเป็นอยู่ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ชายหรือผู้ที่เป็นสามีนั่นเอง จากความเชื่อดังกล่าวทำให้สตรีมุสลิมถูกจำกัดสิทธิในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกมาทำงานนอกบ้าน รวมไปถึงการเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางสังคม แต่อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันโลกให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงมี พึงได้ และให้ความสำคัญกับเรื่องของความเท่าเทียมกันทางสังคมของชายและหญิง ส่งผลทำให้สตรีในศาสนาอิสลามได้รับการยอมรับในการออกมาทำงานหรือเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิสตรีในการขับเคลื่อนสังคมที่พบว่า ผู้หญิงชนชั้นกลางหรือปัญญาชนมุสลิมเป็นกลุ่มที่มีความรู้ทางศาสนา (Madden, 2014)

บทบาทสำคัญในทางศาสนาในการเรียกร้องสิทธิต่อรัฐไทยในการปฏิบัติตามหลักการศาสนา โดยเฉพาะสิทธิในการคลุมฮิญาบ รวมทั้งมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ในหมู่ผู้หญิงมุสลิมเกี่ยวกับสถานะของเพศหญิงในการดำรงตน สืบทอด และสร้างประชาชาติมุสลิม ผู้หญิงกลุ่มนี้มีทั้งที่เป็น “สายหวนคีนสู่มุลฐาน” ที่เน้นการฟื้นฟูอิสลามอย่างเคร่งครัด และ “สายปฏิรูป” ที่เน้นการฟื้นฟูอิสลามแบบไม่สุดโต่งและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงมุสลิมส่วนใหญ่ของพื้นที่ชายแดนใต้เป็นเพียงชาวบ้านทั่วไปที่เป็นมุสลิมสายจารีตหรือนับถืออิสลามแบบพื้นบ้าน หรือที่เรียกกันว่า “สายเก่า” มักมีฐานะไม่สู้ดี ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว มีโอกาสเรียนศานาน้อย ผู้หญิงอิสลามไม่ได้รับการยอมรับในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทความเป็นผู้นำ หน้าที่หลักคือเลี้ยงลูก ดูแลสามี แต่แนวคิดของคนรุ่นใหม่จะยอมรับความเท่าเทียมกัน ผู้หญิงอิสลามจึงออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุไรนี สายนัย ที่พบว่า บทบาทที่โดดเด่นของผู้หญิงมลายูมุสลิมชายแดนใต้คือ

สตรีส่วนหนึ่งในครอบครัวที่ได้รับความสูญเสียจากการสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้ ได้ออกมาทำงานในภาคประชาสังคม อันเป็นการเปลี่ยนสถานะจากเหยื่อมาเป็นผู้เยียวยาและส่งเสริมสันติภาพ คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบรายอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้สำหรับผู้หญิงมุสลิมที่เผชิญกับความสูญเสียจากภาวะสงครามหรือสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ต่าง ๆ ในโลกนี้ อิสลามคือสิ่งที่ช่วยให้พวกเธอผ่านความเศร้า (Sainui, 2014)

ความโดดเดี่ยวและความวิตกกังวลจากการพลัดพรากจากสมาชิกในครอบครัวและคนที่รัก อิสลามช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันต่อไปได้ โดยมองความลำบากที่ได้รับว่าเป็นบททดสอบของพระเจ้า แต่อย่างไรก็ดี ผู้หญิงที่ออกมาทำงานภาคประชาสังคม มาเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคม มักวิตกกังวลกับการที่ต้องออกมาทำงานนอกบ้าน หรือต้องทำงานปะปนกับผู้ชาย เพราะถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามไม่ได้ปิดกั้นการทำงานเพื่อสร้างสรรค์สังคม และการทำงานนอกบ้านของฝ่ายหญิง แต่ในอีกด้านหนึ่ง วัฒนธรรมลายูเดิมก็ถือเป็นวัฒนธรรมที่มีความรุนแรงและกดขี่ผู้หญิง โดยบังคับให้ผู้หญิงต้องอยู่กับบ้านและมีชีวิตอยู่กับการรับผิดชอบกิจการภายในบ้านและการดูแลบุตรเท่านั้น (Madden, 2014; Sainui, 2014) ขณะที่ในวิถีปฏิบัติของความสัมพันธ์ระหว่างเพศของสามีมุสลิมานั้น เพศหญิงยังอยู่ภายใต้อำนาจการตัดสินใจของเพศชาย (Samuhsenito, Tongsamsi, Benrit, & Useng, 2017) ซึ่งเมื่อรื้อรอยจากวัฒนธรรมเดิมผสมกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ก็ยิ่งทำให้ผู้หญิงมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถานะที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงของสตรีมุสลิมที่ออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผวนกับร่องรอยจากวัฒนธรรมเดิมคือ การจำกัดให้สตรีทำงานอยู่ในบ้าน ดูแลลูก ปรนนิบัติสามีเท่านั้น ซึ่งทั้งสองแนวคิดสองความเชื่อนี้ เป็นแนวทางที่สวนทางกันอย่างชัดเจน ส่งผลทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาในประเด็นบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของสตรีมุสลิม เพื่อให้ทราบว่าปัจจุบันสตรีมุสลิมที่เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างไร มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร และการออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของเธอเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อรูปแบบ หรือการดำเนินชีวิตในสถานะของการเป็นสตรีมุสลิมหรือไม่ อย่างไร ผลการศึกษาจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการส่งเสริมและผลักดันให้สตรีในศาสนาอิสลามได้รับการยอมรับทางสังคม มีสิทธิ มีเสียง มีโอกาสในการออกมาเป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคมมากขึ้น อันจะนำมาซึ่งการเท่าเทียมกันในด้านของสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงมีพึงได้อย่างแท้จริง อีกทั้งผลการศึกษายังสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาให้สตรีมุสลิมมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการออกมาเป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

กระบวนการทางสังคม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล (Pindeang, 2019) โดยที่ทูเรน (Touraine, 1998) เสนอว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่จิตใจเปลี่ยนสัมพันธ์ภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม

รูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคม Pindeang (2019) ได้แบ่งแนวทางการเคลื่อนไหว และยุทธวิธีของขบวนการทางสังคมไว้ดังนี้

1. ยุทธวิธีการขัดขวาง การท้าทายระบบการเมืองปกติ เป็นวิธีการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ปฏิบัติการซึ่งหน้า” (Direct Action) หมายถึง ปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กระบวนการกลไกทางการเมืองในระบบปกติ เพื่อแก้ไขเยียวยาความอยุติธรรมทางสังคม เป็นวิธีการที่สะท้อนให้เห็นถึงการขอความเห็นอกเห็นใจ และการตั้งคำถามกับความชอบธรรมที่ดำรงอยู่

2. ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง (Violence) ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงที่สำคัญคือ เป็นการทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายและความเสียหายทางด้านทรัพย์สินในสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน ในประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้คนบนฐานคิดของการแบ่งแยก “พวกเขา” ออกจาก “พวกเรา” โดยพลังอำนาจจะแสดงความเป็น “พวกเรา” ออกมาจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ “พวกเขา” โดยในสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบันวิธีการใช้ความรุนแรงได้ถูกนำมาใช้น้อยลง เนื่องจากรัฐบาลควบคุมผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กลไกการปราบปรามและได้เข้าควบคุมการใช้ความรุนแรง

3. ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ (Convention) เป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาใจจริงเอาใจหรือความทุ่มเทสูง แต่สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมจำนวนมากได้ เป็นวิธีการที่อยู่ในระดับการยอมรับได้หรืออยู่ในบรรทัดฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ เช่น การลงชื่อ การเดินขบวน การนัดหยุดงาน ลักษณะสำคัญของยุทธวิธีการตามช่องทางการเมืองปกติคือเป็นวิธีการที่ไม่ต้องการความเอาใจจริงเอาใจหรือความทุ่มเทสูง ไม่ต้องมีวิธีการจัดการมากนัก เพราะมีบทเรียนและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานและอาจจะดึงดูดผู้เข้าร่วมได้เป็นจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคือการรวมกลุ่มปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคม หรือในกลุ่มที่ตนเองมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบในการเคลื่อนไหวแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ยุทธวิธีการขัดขวาง ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรง และยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ รวมถึงกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อม และสิทธิส่วนบุคคล

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ และสิทธิสตรี

หากจะกล่าวถึงหลักความเสมอภาคในฐานะที่เป็นแนวความคิดทางกฎหมายแล้ว ย่อมเป็นเช่นเดียวกับแนวความคิดทางกฎหมายอื่น ๆ ที่มีได้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศต่าง ๆ อย่างไร้ที่มา โดยแนวความคิดเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคของมนุษย์นั้นมีการแสดงออกตั้งแต่สมัยอารยธรรมของกรีก และโรมันโบราณ โดยความเสมอภาคมาจากพื้นฐานของความคิดที่ว่าไม่มีผู้ใดด้อยกว่าผู้ใด โดย Fineman (2001) กล่าวว่า การถือว่าความเสมอภาคเป็นเรื่องการปฏิบัติอย่างเดียวกันแล้วทำให้เป็นเหตุผลที่เป็นสัญลักษณ์อันทรงพลัง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาเมื่อมันให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ ในขณะที่ความเสมอภาคหรือ “กฎเกณฑ์” ที่เป็นทางการของความเสมอภาคอาจหลีกเลี่ยงความเสียเปรียบของกฎเกณฑ์ที่ “ให้การปฏิบัติเป็นพิเศษ” ที่จะใช้ในการทำให้ผู้หญิงเสียเปรียบในขณะเดียวกัน ก็ช่วยเหลือผู้หญิงได้ การใช้การปฏิบัติอย่างเดียวกันเหมาเอาว่าผู้ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกันอยู่ในสถานะเดียวกัน หากไม่เป็นเช่นนั้นผลของการใช้กฎแห่งความเสมอภาคอาจเป็นการทำให้เกิดผลที่ไม่เสมอภาคดำรงอยู่ต่อไปตลอดกาลก็ได้ จากการศึกษาพบว่าสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิงมาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ชายและหญิงมีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากพื้นฐานที่ต่างกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ธรรมชาติได้สร้างทั้งสองเพศให้ต่างกัน ผู้ชายมีสรีระที่แข็งแรงกว่าผู้หญิงจึงสมควรมีหน้าที่ปกป้องเพศหญิงซึ่งอ่อนแอกว่า ผู้ชายมีจิตใจที่เข้มแข็งจึงสมควรเป็นผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจ ผู้หญิงจึงสมควรเป็นผู้ตามและคอยดูแลปรนนิบัติผู้ชายเท่านั้น ความคิดเหล่านี้ยังเป็น

ความคิดที่มีอิทธิพลอยู่มาก และหลายคนคิดว่าเป็นเรื่องปกติทางสังคม เมื่อผู้คนยังคงยึดติดกับความเชื่อเดิม ๆ เหล่านี้อยู่ ส่งผลทำให้ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเป็นเป้าหมายที่ยังไม่บรรลุในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนได้จากสัดส่วนของผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของสังคม เช่น คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่สำหรับผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคม ประเด็นความเสมอภาคที่สำคัญที่สุดเกี่ยวข้องกับค่านิยมในสังคมที่มองว่าผู้หญิงควรมีบทบาทหลักในการดูแลครอบครัว ทำให้ผู้หญิงกลายเป็นพลเมืองชั้นสองในสังคม นอกครัวเรือน ขาดสิทธิเสรีภาพเหนือเนื้อตัวร่างกายตนเอง นอกจากนี้ เมื่อพูดถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ ต้องรวมถึงสิทธิเสรีภาพของครอบครัวเพศเดียวกัน ซึ่งยังขาดตกบกพร่องอยู่มากในปัจจุบัน (Khanphon, 2007)

แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยม

แนวคิดสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการส่งเสริม ยกระดับให้สตรีมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันกับเพศชาย โดยสตรีนิยมแนวเสรีนิยมถูกวิจารณ์ว่า แม้ว่าผู้หญิงได้รับความเสมอภาคในชีวิตสาธารณะแล้ว แรงงานในบ้านของผู้หญิงก็ยังคงไม่เสมอภาคกับผู้ชายอยู่วันยังค่ำ วาระซ่อนเร้นของระบบชายเป็นใหญ่ในสถาบันสาธารณะอาจเป็นบ่อนทำลายความเสมอภาคในสิทธิตามกฎหมายที่เห็นกันอยู่แจ่มชัดได้ (Somsawad, 2018) โดยทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมแบ่งออกได้ 4 กลุ่ม คือ (Wantana, 2014)

1. สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) ความคิดพื้นฐานโดยรวมของสตรีนิยมสายเสรีนิยมนี้เกิดจากระบบศักดินา ฐานะทางสังคมที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่เกิด แนวคิดเสรีนิยมชี้ให้เห็นว่าฐานะทางสังคมควรถูกกำหนดจากความสามารถและทักษะของปัจเจกบุคคล วัตถุประสงค์ของบุคคลในการแข่งขันกับบุคคลอื่น โดยแนวคิดนี้ได้เสนอความคิดว่า หญิงมีอำนาจ (ที่มีเหตุผล) เท่ากับชาย ดังนั้น หญิงจึงควรได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ เท่ากับชาย

2. สตรีนิยมแนวสังคมนิยม (Socialist Feminism) แนวคิดสตรีนิยมแนวสังคมนิยมนั้นเริ่มจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยกลุ่มผู้หญิงในอังกฤษ แนวคิดนี้ต่างไปจากแนวคิดเสรีนิยมคือไม่เชื่อว่าความเสียเปรียบทางกฎหมายและการเมืองของผู้หญิงจะแก้ไขได้ด้วยสิทธิของกฎหมาย นักสตรีนิยมแนวสังคมนิยมเชื่อว่าความแตกต่างระหว่างหญิงกับชายหยั่งลึกลงไปทีโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมโดยตรง ทางแก้ไขคือการปฏิวัติทางสังคมเท่านั้นที่จะปลดปล่อยให้หญิงมีอิสระและเท่าเทียมกับชายอย่างแท้จริง

3. สตรีนิยมมราดิกัล (Radical Feminism) ให้ความสำคัญเรื่องเพศ โดยเชื่อว่าการกดขี่ทางเพศเป็นการกดขี่ที่รุนแรง และเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในสังคมมากกว่าการแบ่งชนชั้นหรือความเกลียดชังทางเชื้อชาติ เป้าหมายของสตรีนิยมแนวราดิกัลคือความต้องการเห็นความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างชายกับหญิง หรือเป็นไปได้ต้องทำให้หญิงเหนือกว่าชาย

4. สตรีนิยมแนวอื่น ๆ (“Other Possibilities” Feminism) สตรีนิยมแนวอื่น ๆ มีอยู่ด้วยกันหลากหลายแนวทาง เช่น สตรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการ (Welfare Feminism) เป็นแนวคิดที่เน้นในเรื่องสวัสดิการของผู้หญิงเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้หญิงจำเป็นต้องได้รับสวัสดิการที่ดีที่เหมาะสมในฐานะมารดาและภรรยา รวมถึงอิสลามอนุญาตให้สตรีทำงานนอกบ้านได้ ภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมกับความเป็นสตรีเพศของนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตัวนางหรือครอบครัวของนางมีความจำเป็นต้องอาศัยน้ำพักน้ำแรงของนาง หรือสังคมกำลังมีความต้องการการเสียสละของนาง สำหรับสตรีที่ต้องการออกไปทำงานนอกบ้านจะมีเงื่อนไขการทำงานนอกบ้านสำหรับสตรีมุสลิมคือ ต้องเป็นงานที่หะลาลตามหลักศาสนา มิใช่งานที่ศาสนาห้ามหรือเป็นงานที่ชักนำไปสู่สิ่งต้องห้าม และต้องประพฤติตนตามแบบฉบับของสตรีมุสลิมยามที่ต้องอยู่นอกบ้าน เช่น ในการแต่งกาย ซึ่งอัลลอฮ์ (ซบ) ทรงตรัสไว้ในซูรอฮ์อันนุร อายะฮ์ 31 ว่า ต้องไม่เปิดเผยเครื่องประดับใด ๆ ยกเว้นบางส่วนที่อนุญาตเท่านั้น (ที่ใบหน้าและฝ่ามือ) การเดินซึ่งอัลลอฮ์ (ซบ) ทรงรับสั่งไว้ในที่เดียวกันว่า อย่าพยายามเดินในท่าระหะทวยหรือเดินแบบกระเทีบเท้าเพื่อให้ได้ยินเสียงประดับในร่างกายของตน การพูดจาซึ่งอัลลอฮ์ (ซบ) ทรงรับสั่งว่า ให้พูดจาดี ๆ อย่าใช้เสียงยั่ววนชาย และต้องเป็นงานที่ไม่ทำให้ภารกิจอื่นของสตรีซึ่งจำเป็นมากกว่างานนอกบ้านต้องเสียหาย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพในทางสังคมเท่าเทียมกันกับเพศชาย รวมไปถึงมีบทบาทในการมีสิทธิออกเสียงในด้านต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาในด้านของบทบาทของสตรีมุสลิมในการออกมามีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Makasakul (2013) ศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทย มุ่งศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในสังคมการเมืองไทย โดยวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวของสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในประเทศไทย 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทยมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากแต่ก่อนมาก สำหรับกรณีศึกษาทั้ง 3 ได้แก่ แคมเปญฝีมืออาภรณ์ กลุ่มวันอาทิตย์สีแดง และหน้ากากสมยศ มีลักษณะและรูปแบบการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันไปโดยละเอียด แต่มีจุดร่วมที่สำคัญร่วมกันคือเป็นการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ที่เน้นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์และเน้นสันติวิธี เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับอำนาจรัฐโดยตรง ทั้งยังป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงจากการเคลื่อนไหว เน้นกิจกรรมระยะสั้น มีรูปแบบสนุกสนาน กระชับ และกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ส่งผลให้ผู้คนสามารถตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมได้ไม่ยาก ซึ่งต่างจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองในอดีตที่จริงจังและยืดเยื้อ การเคลื่อนไหวทั้งสามกรณียังใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเป็นส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข่าวสารของทางกลุ่ม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นความสำเร็จในการใช้ประโยชน์จากสื่อใหม่นั้นขึ้นอยู่กับระดับเครือข่ายทางสังคมของแต่ละกลุ่มด้วย

Chanrak (2018) ศึกษาเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนของสังคมต่อการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 กับการสร้างวาทกรรมเรื่องสิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง โดยมุ่งศึกษาถึงกระบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรผู้หญิงที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276 และความเข้าใจของกลุ่มคนในสังคมที่องค์กรผู้หญิงใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวในประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยเฉพาะกรณีความรุนแรงทางเพศและการข่มขืนในคู่สมรส พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนของกลุ่มองค์กรผู้หญิงในประเด็นแก้ไขกฎหมายอาญามาตรา 276 “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน” โดยเสนอให้ตัดคำว่า “หญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน” ออก และให้ใช้คำว่า “ผู้อื่น” แทนนั้น องค์กรผู้หญิงได้สร้างกลไกการขับเคลื่อนภาคประชาสังคมให้กับเครือข่าย แนวร่วมและพันธมิตร โดยกระบวนการในการขับเคลื่อนนี้องค์กรผู้หญิงได้ใช้ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวที่กำหนดเป้าหมายและกิจกรรมที่ดำเนินขึ้นพร้อมกัน

Thitiraweewong (2018) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวและสังคมเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงคือ สตรีสามารถหารายได้และมีส่วนช่วยในเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลาม การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้มีความรู้ความสามารถ ได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคมมากขึ้น ในระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่กระจายตามบทบาทที่เปลี่ยนไป เวลาที่ให้กับครอบครัวมีน้อยลง อาจจะทำให้เกิดความบกพร่องในหน้าที่ของสตรีมุสลิมตามหลักการอิสลาม แต่ก็มีคามพึงพอใจในบทบาทที่เป็นอยู่ที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมอิสลามและจิตวิญญาณของความเป็นมุสลิม ส่วนปัญหาอุปสรรคที่พบคือการขาดความรู้ ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่ถูกต้องทำให้สตรีไม่ได้รับการสนับสนุนและโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร จึงควรสนับสนุนให้สตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และสามารถแสดงความรู้ความสามารถได้ภายในกรอบของอิสลาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีกรรวบรวมจำนวนที่แน่นอนของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้มีการแบ่งกลุ่มจำนวนตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลหลักออกเป็นจังหวัดละ 5 คน รวมเป็น 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะสตรีที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือเยียวสตรีในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศ สิทธิสตรี แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีนิยม จากนั้นจึงทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการวิทยานิพนธ์จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ ซึ่งผลการทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์พบว่า ข้อคำถามมีค่า IOC เท่ากับ 0.754 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.60 (Wainer & Braun, 1988) จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล โดยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประเด็นคำถาม 4 ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 2) ข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต และสถานภาพทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3) ข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 4) ข้อคำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน-เดือนตุลาคม 2564 โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ผู้วิจัยเริ่มทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 โดยคัดเลือกจากบุคคลที่เป็นผู้รู้จักของผู้วิจัย และมีความเต็มใจให้ข้อมูล
- 2) เมื่อได้ผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ ผู้วิจัยจะทำการสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล
- 3) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามหัวข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ที่สร้างไว้
- 4) เมื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 แนะนำผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่ต้องการ
- 5) ดำเนินการเก็บข้อมูลจนครบตามจำนวนที่ต้องการ 15 ท่าน
- 6) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา
- 7) สนทนากลุ่มเพื่อร่วมหาแนวทางการพัฒนาสตรีในพื้นที่

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เนื่องจากความละเอียดอ่อนของข้อมูลที่ต้องการศึกษา และจากการพูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักในเบื้องต้นก่อนทำการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ไม่สะดวกที่จะเปิดเผยชื่อ-นามสกุลจริง ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ผู้วิจัยได้ทำการตกลงร่วมไว้กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ข้อมูลในส่วนนี้จึงระบุเป็นนามสมมติ และจะไม่ระบุตำแหน่งหน้าที่การงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขับเคลื่อนสังคม เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ให้ข้อมูลหลักมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

รูปแบบการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การดำเนินชีวิตของสตรีมุสลิมที่ออกมาเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จากการศึกษาพบว่า สตรีเหล่านี้ก็ยังคงยึดถือข้อปฏิบัติที่ว่า เมื่อชายและหญิงร่วมชีวิตคู่ด้วยกันนั้น อิสลามถือว่าทั้งคู่เป็น “หุ้นส่วน” ที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน และบทบาทของหญิงในการดำรงสถานภาพครอบครัวนั้นมีได้ด้อยไปกว่าชายไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสิทธิหรือหน้าที่ โดยสตรีมุสลิมก็ยังคงยึดมั่นถือมั่นในการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดีที่ต้องปรนนิบัติ รัก เชื้อฟังกามิ และในฐานะของการเป็นแม่ก็ต้องให้ความสำคัญในการดูแลบุตรให้เป็นคนดีตามหลักแนวทางของศาสนาอิสลาม

ดังเช่น คุณมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ที่กล่าวว่า “หลังจากออกมาทำงานขับเคลื่อนสังคมก็มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยในเรื่องของรูปแบบการดำเนินชีวิต แต่ในด้านของการยึดถือแนวทางปฏิบัติทางศาสนาที่เป็นข้อสำคัญ เช่น การแต่งกาย การให้ความเคารพ ให้ความสำคัญกับสามีและลูกก็ยังคงยึดถือปฏิบัติตามเดิมที่เปลี่ยนแปลงคือ เรามีสิทธิในการออกเสียงมากขึ้น เช่น การออกมาทำงานขับเคลื่อนสังคมอย่างที่ทำอยู่...” (Moh, September 10, 2021)

สอดคล้องกับคุณอารี (นามสมมติ) ที่กล่าวว่า “ในส่วนของชีวิตครอบครัว การดูแลครอบครัว ถึงแม้ว่าผู้หญิงมุสลิมในปัจจุบันจะออกมาการทำงานนอกบ้านมากขึ้น สิ่งที่เรายึดถือไม่เปลี่ยนแปลงคือการรักและให้เกียรติสามี ถึงแม้ว่าปัจจุบันผู้หญิงมุสลิมจะมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในครอบครัวมากขึ้น แต่ก็ยังคงต้องให้เกียรติและเชื้อฟังกามิ ยังคงปรนนิบัติสามีในด้านของการแต่งกาย เสื้อผ้า จัดระเบียบบ้านเรือน และที่สำคัญคือ ต้องการอบรมสั่งสอนลูกให้เติบโตภายใต้ร่มเงาของอัลอิสลาม” (Areee, September 10, 2021)

จากการศึกษาในส่วนของการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมพบว่า สตรีมุสลิมบางส่วนยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแพร่หลายมากนัก เนื่องจากในกลุ่มมุสลิมชายและหญิงบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนรุ่นเก่าที่เป็นผู้สูงอายุมักจะมีความเชื่อและยังคงยึดถือแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด โดยบางกลุ่มยังเชื่อว่าการออกมาทำหน้าที่นักขับเคลื่อนทางสังคมเป็นการกระทำเกินกว่าความเหมาะสมของสตรีมุสลิมที่จะทำได้ เป็นการผิดหลักของศาสนา

ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณนา (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวว่า “ถ้าพูดถึงการได้รับการยอมรับทางสถานภาพทางสังคมในด้านการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม โดยส่วนตัวก็คิดว่ายังไม่ได้รับการยอมรับจากทุกคนในสังคมมุสลิม เพราะบางคนก็มีความเชื่อว่าสตรีมุสลิมก็ยังคงต้องอยู่กับบ้าน เลี้ยงลูก ปรนนิบัติสามีให้ดี การออกมาทำหน้าที่เป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมถือเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักการศาสนา ต้องยอมรับว่า ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามจะพยายามปรับข้อปฏิบัติบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันมากขึ้น แต่ในพื้นที่ชายแดนใต้ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงไม่ยอมรับในบทบาทการเป็นผู้นำของผู้หญิง” (Nana, September 10, 2021)

สอดคล้องกับคุณซาริปะ (นามสมมติ) อายุ 36 ปี ที่กล่าวไว้ว่า “เท่าที่เคยประสบกับตัวเอง คนบางกลุ่มก็ยังไม่ให้การยอมรับเราเท่าที่ควร โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเชื่อแบบเก่า ผู้หญิงมีหน้าที่หลักในการดูแลครอบครัว สามี ลูก การออกมาทำงานนอกบ้านเป็นเรื่องที่ไม่สมควร การออกเสียงแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ล้วนเป็นหน้าที่ของผู้ชาย แต่อย่างไรก็ดี ในกลุ่มสตรีมุสลิมสมัยใหม่ก็เริ่มเปิดกว้างขึ้น และให้การสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานของเราเป็นอย่างดี” (Saripah, September 10, 2021)

บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การออกมาทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของสตรีมุสลิมส่วนใหญ่มีบทบาทขับเคลื่อนโดยการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว โดยบทบาทและกระบวนการทำงานจะเริ่มตั้งแต่การรับข้อร้องเรียน การลงพื้นที่เข้าไปให้คำปรึกษาแบบตัวต่อตัว และการช่วยเหลือโดยการประสานงานไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และอีกหนึ่งบทบาทที่สำคัญคือ การเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ โดยจะทำงานในรูปแบบของการให้กำลังใจสตรีที่ถูกกระทำ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเหล่านั้นเห็นคุณค่าในตนเอง และเข้าใจในสิทธิสตรีที่ตนเองพึงมีพึงได้รับ และทำอย่างไรให้ผู้คนไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรง ทำอย่างไรให้ปัญหานี้เป็นเรื่องส่วนรวม ทำอย่างไรให้ผู้คนเคารพสิทธิสตรีอย่างแท้จริง

ดังเช่นตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “ในการทำงานเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมของเราส่วนใหญ่ จะเป็นการขับเคลื่อนในเรื่องของความรุนแรงในครอบครัว โดยมีเครือข่ายการทำงานแบบไม่เป็นทางการ มีหน้าที่หลักในการเข้าไปดูแล เยียวยาจิตใจ ให้ความช่วยเหลือหญิงม่าย และเด็กกำพร้า โดยมีการจัดการประชุม เสวนาแบบเล็ก ๆ ไม่เป็นทางการ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มาส่งเสียงเล่าปัญหาของตัวเอง เช่น การได้รับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้ การขับเคลื่อนของเรามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้หญิงให้เข้มแข็งในสถานการณ์ความขัดแย้งของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ พร้อม ๆ กับการให้ความรู้ผู้หญิงเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวไป” (Yoh, September 10, 2021) อย่างไรก็ตามก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอยู่เช่นกัน ได้แก่ ปัญหาการจัดสรรเวลาในการทำงานกับเวลาในการดูแลครอบครัวตามหน้าที่ของสตรีมุสลิมที่ไม่สมดุล และการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อ และทัศนคติที่ฝังแน่นว่า การที่สตรีมุสลิมออกมาทำหน้าที่นักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีผิดหลักศาสนา รวมถึงการขาดความเชื่อมั่นของกลุ่มคนที่เครือข่ายเคลื่อนไหวทางสังคมต้องการเข้าถึงและช่วยเหลือ ทำให้การทำงานไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

เช่นเดียวกับบทสัมภาษณ์ของคุณอายะ (นามสมมติ) อายุ 43 ปี ที่ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่า “ปัญหาที่เจอบ้างคือเวลาในการทำงานไม่ลงตัว มีบางครั้งที่เราลงพื้นที่ แล้วต้องใช้เวลาในการทำงานนานกว่าที่คาดไว้ แต่ก็พยายามที่จะทำความเข้าใจกับครอบครัวในเหตุแห่งความจำเป็นที่เกิดขึ้น ซึ่งครอบครัวของเราให้การส่งเสริมในการออกมาทำงานตรงนี้อยู่แล้ว จึงไม่มีปัญหาอะไรมาก” (Ayah, September 10, 2021) นอกจากนี้ คุณเมาะ (นามสมมติ) อายุ 45 ปี ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า “อุปสรรคในการทำงานขับเคลื่อนสังคมที่เจอคือ บางชุมชนหรือบางครอบครัวที่เราลงไปทำงาน เห็นว่าเราเป็นผู้หญิง เค้าไม่เข้าใจว่า ทำไมเราต้องทำงานตรงนี้ การทำงานตรงนี้เหมาะสมแล้วหรือใช้หน้าที่ที่ผู้หญิงควรออกมาทำงานตรงนี้หรือไม่ ซึ่งในกลุ่มคนที่มีความคิดแบบนี้ เมื่อเราลงทำงานกับเค้า จะเป็นงานที่ทำได้ยากมากกว่าเดิม” (Moh, September 10, 2021)

การเสนอแนะทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยเสนอแนะทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. การที่จะส่งเสริมพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในด้านการขับเคลื่อนสังคม และพยายามสร้างความรู้และทัศนคติให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น กล่าวที่จะออกมาพูด หรือเรียกร้องในเรื่องที่ตนเองได้รับความไม่ยุติธรรม หรือโดนกระทำรุนแรงในครอบครัวมากขึ้น

ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณเยาะ (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่กล่าวว่า “การที่จะส่งเสริมให้สตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม จะต้องเริ่มตั้งแต่การสร้างทัศนคติ ส่งเสริม ปรับเปลี่ยนรูปแบบความคิดของผู้หญิงเหล่านั้นให้เล็งเห็นคุณค่าของตัวเองมากขึ้น ให้ความสำคัญในเรื่องของความเท่าเทียมกัน

มากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้หญิงสามารถทำอะไรได้มากกว่าการเป็นภรรยาที่ดี และเป็นแม่ที่ดี และยังสามารถทำหน้าที่ขับเคลื่อน พัฒนาสังคมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กันได้” (Yoh, September 10, 2021)

2. เครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมมากขึ้น

ดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณไซดา (นามสมมติ) อายุ 38 ปี ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “ควรมีการจัดสรรเวลาการทำงานที่เป็นแบบแผนแน่นอน เพื่อลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับสตรีที่เสียสละเวลาของตนเองออกมาทำงานตรงนี้ เพื่อให้สตรีเหล่านี้ทำงานได้อย่างมีความสุขมากขึ้น ควบคู่ไปกับการทำหน้าที่ของตนเองในการดูแลครอบครัวได้อย่างดีเหมือนเดิม” (Saida, September 10, 2021)

3. เครือข่ายหรือสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคมของสตรีมุสลิม ควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลังและความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัว การถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของคุณฮุสนา (นามสมมติ) อายุ 40 ปี ที่กล่าวว่า “ควรผลักดันให้สตรีมุสลิมแต่ละรุ่นมีความคิดในเรื่องของการเห็นคุณค่าของตนเอง การไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ควรทำการติดต่อประสานงานกับเครือข่าย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ถูกกระทำได้รับความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานด้านการเป็นนักขับเคลื่อนทางสังคมได้เป็นอย่างดี” (Husna, September 10, 2021)

อภิปรายผลการศึกษา

รูปแบบการดำเนินชีวิตและสถานภาพทางสังคมของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันสตรีมุสลิมจะมีบทบาทในการขับเคลื่อนสังคมมากขึ้น ได้รับสิทธิเสรีภาพและได้รับการยอมรับในการออกสิทธิออกเสียงทางสังคมมากขึ้น แต่สตรีมุสลิมก็ยังคงยึดมั่นในการปฏิบัติตนในฐานะภรรยาที่ดี และหน้าที่ของความเป็นแม่ที่ดีตามหลักศาสนาอิสลามเช่นที่เคยปฏิบัติมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าสตรีมุสลิมในปัจจุบันมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปโดยหันมาทำงานหารายได้นอกบ้าน แต่ก็ยังยึดถือปฏิบัติตนภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมกับความเป็นสตรีเพศ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมแนวอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลากหลายแนวทาง เช่น สตรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการเป็นแนวคิดที่เน้นในเรื่องสวัสดิการของผู้หญิงเป็นหลัก กล่าวคือผู้หญิงจำเป็นต้องได้รับสวัสดิการที่ดีที่เหมาะสมในฐานะมารดาและภรรยา ซึ่งสำหรับแนวคิดสตรีนิยมนี้เอง ได้รับการเผยแพร่และมีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตของสตรีในสังคมมุสลิมด้วยเช่นกัน โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า อิสลามวางมาตรการอันเหมาะสมไว้สำหรับปฏิบัติต่อสตรี โดยมีมาตรการหนึ่งได้ระบุไว้ว่า อิสลามอนุญาตให้สตรีทำงานนอกบ้านได้ภายใต้กฎเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมกับความเป็นสตรีเพศของนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อตัวนางหรือครอบครัวของนางมีความจำเป็นต้องอาศัยน้ำพักน้ำแรงของนาง หรือสังคมกำลังมีความต้องการการเสียสละของนาง เช่น ต้องการครูที่จะช่วยสอนนักเรียน หรือคนเจ็บต้องการพยาบาลดูแล เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี งานที่ออกไปทำงานนอกบ้านต้องเป็นงานที่หะลาลตามหลักศาสนา มิใช่งานที่ศาสนาห้ามหรือเป็นงานที่ชักนำไปสู่สิ่งต้องห้าม และต้องเป็นงานที่ไม่ทำให้ภารกิจอื่นของสตรีซึ่งจำเป็นมากกว่างานนอกบ้านต้องเสียหาย เช่น การทำงานนอกบ้านทำให้ภารกิจการดูแลสามีและงานในบ้านทุกอย่างเสียหาย ถ้าเป็นเช่นนั้นสตรีก็ควรรงงานดังกล่าวเสีย (Tapper, 1986 as cited in Beasley, 1999) ซึ่งแนวคิดสตรีนิยมดังกล่าวสอดคล้องกับ Hal-Fauzan (2017) ที่ระบุไว้ว่า อนุญาตให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านได้ โดยงานนั้นจะต้องเป็นงานรองหลังจากที่เธอได้ปฏิบัติงานหลักที่บ้านเรียบร้อยแล้ว

บทบาทของสตรีมุสลิมในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

บทบาทส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของการให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว รวมถึงการเรียกร้องถึงความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริมสตรีมุสลิมเข้าใจในสิทธิสตรีมากขึ้น และกล้าที่จะเรียกร้องหากตนเองได้รับความยุติธรรม หรือความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเมื่อสามารถหล่อหลอมให้สตรีเหล่านั้นมีความคิดความเชื่อไปในทิศทางเดียวกันกับกลุ่มสตรีมุสลิมที่ทำหน้าที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม ก็ย่อมเป็นผลดีต่อการเข้าไปให้คำปรึกษาแนะนำหรือให้การช่วยเหลือ เนื่องจากจะได้รับการเปิดรับจากสตรีมุสลิมที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือมากขึ้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างกระบวนการทางสังคมในมิติใหม่ให้เกิดขึ้นในกลุ่มสตรีมุสลิม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านของการได้รับการยอมรับ การได้รับสิทธิที่เหมาะสมที่สตรีทุกคนพึงมี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Buranarak (2005) ที่กล่าวว่า กระบวนการทางสังคมเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต บรรทัดฐานของสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปทางสังคม โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ สมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกัน (Adherent) คือ ปัจเจบุคคล และกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งการก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมของนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้เหล่านี้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาศรี พ.ศ. 2560-2564 (Department of Women's Affairs and Family Institute, 2017) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ที่ว่าด้วยการปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย (Paradigm Shift Measures) เพื่อคนไทยทุกเพศทุกวัยให้มีเจตคติที่เคารพเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย ซึ่งจะนำไปสู่ความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ชุมชน และครอบครัว เป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ อย่างเต็มศักยภาพ มีศักดิ์ศรีและทัดเทียมกัน และสอดคล้องกับแนวคิดความเสมอภาคระหว่างเพศชายและหญิงของ Khanphon (2007) ที่กล่าวว่า ในปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมได้มีการส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนในการทำงานมากขึ้น ก่อให้เกิดความเป็นอิสระให้สตรีได้ในระดับหนึ่ง และยังเป็นแรงส่งให้เกิดขบวนการเรียกร้องสิทธิสตรีมากขึ้น

จากการศึกษายังพบว่าในการลงพื้นที่ไปทำงานของสตรีบางครั้งไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อและทัศนคติแบบดั้งเดิมว่า สตรีมุสลิมมีหน้าที่แค่การเป็นภรรยาและแม่ที่ดี การออกมาทำงานนอกบ้านเรื่องไม่พึงกระทำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังมีความเหลื่อมล้ำในด้านการยอมรับจากสังคมในการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Khanphon (2007) ที่กล่าวว่า สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิงมาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ชายและหญิงมีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากพื้นฐานที่ต่างกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ธรรมชาติได้สร้างทั้งสองเพศให้ต่างกัน ผู้ชายมีสรีระที่แข็งแรงกว่าผู้หญิงจึงสมควรมีหน้าที่ปกป้องเพศหญิงซึ่งอ่อนแอกว่า ผู้ชายมีจิตใจที่เข้มแข็งจึงสมควรเป็นผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจผู้หญิงจึงสมควรเป็นผู้ตาม และคอยดูแลปรนนิบัติผู้ชายเท่านั้น โดยความคิดเหล่านี้ยังเป็นการคิดที่มีอิทธิพลอยู่มาก และหลายคนคิดว่าเป็นเรื่องปกติทางสังคมอยู่แล้ว เมื่อผู้คนยังคงยึดติดกับความเชื่อเดิม ๆ ส่งผลทำให้ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเป็นเป้าหมายที่ยังไม่ได้บรรลุในสังคมปัจจุบัน และสอดคล้องกับ Wichitwatcharak (2019) ที่ศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (Lesbian Gay Bisexual and Transgender: LGBT) พบอุปสรรคในการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเช่นกัน การเคลื่อนไหวทางสังคมไม่สามารถทำได้สำเร็จในบางประเภทเพราะภายในประเทศนั้นไม่ให้การยอมรับและไม่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มนี้สามารถแสดงตัวตนได้บนพื้นที่สาธารณะ

แนวทางการพัฒนาศรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การดำเนินงานในฐานะของการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สิ่งที่ต้องอาศัย คือ ต้องดำเนินการควบคู่กันเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนคือการสร้างความรู้ และ

มุมมองใหม่ในการกำหนดบทบาทของสตรีมุสลิม ควรส่งเสริมให้สตรีมุสลิมเล็งเห็นถึงคุณค่าในตัวเองมากขึ้น เข้าใจในเรื่องของสิทธิที่ตนเองพึงได้รับมากขึ้น ซึ่งแนวทางในการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ Khanphon (2007) ที่กล่าวว่า สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างชายและหญิงมาจากแนวคิดที่ว่าผู้ชายและหญิงมีความแตกต่างกันเนื่องจากพื้นฐานที่ต่างกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อีกทั้งผู้คนยังคงยึดติดกับความเชื่อเดิม ๆ ส่งผลให้ความเสมอภาคระหว่างหญิงชายยังไม่ได้บรรลุในสังคมปัจจุบัน ซึ่งดูได้จากสัดส่วนของผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของสังคม เช่น คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thitiraweewong (2018) พบว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาอุปสรรค เนื่องจากมีความรู้ ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ไม่ได้รับการสนับสนุนและโอกาสจากสังคมเท่าที่ควร ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้สตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษามากขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และสามารถแสดงความรู้ความสามารถได้ภายในกรอบของอิสลาม

ผู้วิจัยยังเสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นสังกัดของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมต้องมีการจัดสรรกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตตามวิถีของสตรีมุสลิมที่มีสามี มีบุตรแล้วจะต้องให้ความสำคัญในการดูแลสามีและลูกเป็นงานหลัก ทั้งนี้ เพื่อให้สตรีมุสลิมที่เสียสละตนเองออกมาทำหน้าที่เคลื่อนไหวทางสังคมสามารถทำงานได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพไปพร้อม ๆ กับการทำหน้าที่ของภรรยาและแม่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องด้วยเช่นกัน ซึ่งการจัดสรรกระบวนการในการทำงานที่เหมาะสมให้กับสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมนี้อย่างเป็นผลดีต่อเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นสังกัดของสตรีมุสลิมในด้านของการรักษาจำนวนของสตรีมุสลิมที่เข้ามาทำงานในฐานะนักเคลื่อนไหวทางสังคมทางสังคมไว้ด้วย เพราะหากจำนวนของสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมมีจำนวนมากพอ และพร้อมเพรียงกันในการออกมาช่วยกันขับเคลื่อนแนวทางที่เครือข่ายเรียกร้องหรือเคลื่อนไหวอยู่ได้อย่างทั่วถึง พอเพียง และต่อเนื่อง ย่อมส่งผลทำให้ประเด็นที่เครือข่ายต้องการขับเคลื่อน และเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถประสบผลสำเร็จได้มากขึ้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ถือเป็นแนวทางที่สำคัญ โดยมีเป้าหมายในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของสตรีมุสลิม เมื่อสตรีมุสลิมซึ่งถือเป็นกลไกในการขับเคลื่อนทางสังคมมีการทำงานที่มีความสุข ทั้งความสุขในการทำงาน ความสุขในการใช้ชีวิตส่วนตัวและครอบครัว ย่อมส่งผลให้มีความพร้อมที่จะทำงานในฐานะนักเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเต็มศักยภาพของตนเอง ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560-2564 ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (Department of Women's Affairs and Family Institute, 2017) ที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 คือ การสร้างความเข้มแข็งของกลไก และกระบวนการพัฒนาสตรี ให้ความสำคัญในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของกลไกทุกระดับ และเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาสตรีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อเป็นกลไกและแนวทางหลักในการพัฒนาสตรีทุกระดับ ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนระดับชาติและยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560-2564 รวมทั้งพัฒนาสตรีในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในอาเซียนและในโลก รวมถึงเตรียมพร้อมเพื่อรองรับหรือป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับผู้หญิงในมิติต่าง ๆ จากการที่ประเทศได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน กลไกที่ขับเคลื่อนการพัฒนามีความสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสตรีประเทศไทยได้กำหนดกลไกระดับต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสตรีสร้างความเสมอภาค และขจัด การเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ โดยมีกลไกการดำเนินการเพื่อส่งเสริมงานด้านการพัฒนาสตรี การขจัด

การเลือกปฏิบัติต่อสตรีและส่งเสริมความเสมอภาค และเท่าเทียมระหว่างเพศ 3 ระดับ คือ 1) กลไกทางรัฐสภา 2) กลไกระดับชาติ และ 3) กลไกระดับส่วนกลาง ส่วนจังหวัด และองค์กรเครือข่าย แม้ว่าจะมีการจัดตั้งกลไกต่าง ๆ แต่ปัญหาจากความอ่อนแอขององค์กรและกลไกการพัฒนาสตรีระดับต่าง ๆ โดยองค์กรและกลไกพัฒนาสตรีที่มีบทบาทในการผลักดันการกำหนดนโยบาย ขับเคลื่อนและส่งเสริมการพัฒนาสตรีทุกระดับยังขาดศักยภาพ ความตั้งใจ ค่านิยมหลัก และความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะความรู้และทักษะในการพัฒนายุทธศาสตร์การจูงใจและการต่อรองอย่างสร้างสรรค์ ตลอดจนการสร้างพลังอำนาจในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสตรีไทย

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาสตรีมุสลิมให้มีบทบาทในการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเครือข่ายหรือสังกัดของนักขับเคลื่อนทางสังคมของสตรีมุสลิมควรมีการส่งต่อแนวทาง แนวคิดของการเห็นคุณค่าของตนเอง เห็นความสำคัญของพลังและความสามารถของผู้หญิงที่ทุกคนล้วนมีสิทธิในการออกมาเรียกร้องในสิ่งที่สตรีทุกคนควรได้รับตามสิทธิสตรีสากลที่ได้มีการกำหนดไว้ และมีมุมมองที่ว่าความรุนแรงในครอบครัว การถูกสามีทำร้ายไม่ใช่เรื่องปกติ ดังนั้น หากตนเองหรือหากได้พบเห็นใครที่ถูกทำร้าย หรือได้รับการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวที่ไม่เหมาะสม สิ่งที่เราควรทำคือต้องไม่เพิกเฉยต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ควรทำการติดต่อประสานงานกับเครือข่ายหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ถูกกระทำได้รับความช่วยเหลือตามความเหมาะสม ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560-2564 ของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (Department of Women's Affairs and Family Institute, 2017) ที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ การเสริมพลัง เพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตแก่สตรีทุกกลุ่มและทุกระดับ (Empowerment Measures) ผู้หญิงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติและมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในภาวะที่โลกมีการแข่งขันสูง ประเทศไทยจำเป็นต้องพึ่งพิงพลังปัญญา ศักยภาพ ทักษะ และกำลังแรงงานจากผู้หญิงอย่างเต็มศักยภาพ หากประเทศไทยต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการรักษาระดับการพัฒนาให้ยั่งยืน การที่ประชากรผู้หญิงส่วนหนึ่งยังไม่ได้การพัฒนาด้านพลังปัญญา ทักษะ และมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ก็จะทำให้ประเทศขาดพลังส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ยุทธศาสตร์การเสริมพลังทั้งทางปัญญาและร่างกาย เพื่อเพิ่มพลังแก่สตรีทุกกลุ่ม และทุกระดับในการร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์นี้เป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จต่อเป้าหมายที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่เน้นการกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพ เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และเสริมสร้างสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมไทยทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในภาวะลำบากหรือกลุ่มด้อยโอกาส โดยเน้นให้สตรีมีสุขภาพ (กายและจิต) สุขภาวะที่ดี สตรีสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐาน มีระดับการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชน มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถเข้าใจและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างมีศักยภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในการนำการพัฒนาประเทศให้น่าโลกทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thitiraweewong (2018) ที่พบว่า ปัจจุบันสตรีมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวและสังคม เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ และได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงคือสตรีสามารถหารายได้และมีส่วนช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลาม การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ทำให้มีความรู้ความสามารถ ได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสังคมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

1.1 ในการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการพัฒนาสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการส่งเสริมการเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อให้หญิงที่ได้รับผลกระทบและผู้คนในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถสื่อสารกับสังคม ทั้งในเวทีสาธารณะและโลกออนไลน์

1.2 ควรส่งเสริมการอบรมเพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องกฎหมายต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้หญิงมุสลิมในสถานการณ์ความรุนแรง

1.3 นอกจากการดำเนินงานเคลื่อนไหวทางสังคมของสตรีมุสลิมแล้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภาคมุสลิมและภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนร่วมมือจัดการศึกษาสายสามัญและทางศาสนาให้เข้าถึงสตรีไทยมุสลิมมากขึ้นโดยเน้นการอบรม เน้นการปฏิบัติ สัมมนา และให้ความรู้หลักการของศาสนาและข้อปฏิบัติที่สามารถผสมผสานกับกิจกรรมอื่น ๆ ในสังคมได้เพื่อสร้างความมั่นใจ ความกล้าแสดงออกของสตรีมุสลิมที่ต้องเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในสามจังหวัดคือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส เท่านั้น ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้อาจจะยังไม่สามารถใช้เป็นข้อสรุปเพื่ออ้างอิงถึงสตรีมุสลิมที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในเขตพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบท ชีวิตความเป็นอยู่ทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของสตรีมุสลิมไทยกับสตรีมุสลิมเพื่อนบ้านเกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคม

2.2 ควรศึกษาวิจัยในกลุ่มสตรีมุสลิมที่อาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศเกี่ยวกับบทบาทการเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหวทางสังคม

2.3 ควรศึกษาถึงความคิดเห็นของสตรีมุสลิมที่ไม่ได้เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีต่อกลุ่มสตรีที่เป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อให้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด ทศนคติของสตรีมุสลิมเกี่ยวกับการทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมในหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Arenee (pseudonym). (2021, 10 September). Education Social Activist. Interview.

Ayah (pseudonym). (2021, 10 September). Education Social Activist. Interview.

Beasley, C. (1999). *What is Feminism?* London: Sage Publications.

Buranarak, W. (2005). *People's political movement: Case study of environmental conservation group, Udon Thani Province* (Master of Political Science Degree). Chiang Mai University.

Chaicharoenwattana, B. (2008). *A study of policies, measures and approaches to solving the unrest and develop the area of the three southern border provinces* (Master of Management). Prince of Songkla University.

Chanrak, P. (2018). *Social driving process towards amendment of the Penal Code, section 276 and the creation of discourse on women's body rights* (Master of Arts). Thammasat University.

Department of Women's Affairs and Family Institute. (2017). *Women's rights*. Retrieved January 10, 2022, from <http://www.dwf.go.th/>

- Fineman, A. (2001). *The autonomy myth: A theory of dependency*. London: The New Press.
- Hal-Fauzan, S.F. (2017). *Introduced the provisions of especially related to women translated by Arifin Yacharad* (Research report). Songkhla: Office for the Propagation and Teaching of Islam, Ar-Rabwah, Riyadh.
- Husna (pseudonym). (2021, 10 September). Education Social Activist. Interview.
- Khanphon, P. (2007). *Appropriate legal measures for the prevention of discrimination against women: A case study of the protection of women's rights under Thai law in conformity to the convention on the elimination of all forms of discrimination against women (1979)* (Thesis for Master of Laws). Ramkhamhaeng University.
- Madden, A. (2014). *Peace-building process by women in the midst of violence in Asia region, source of support budget*. Bangkok: Office of the Research Fund (TRF).
- Makasakul, T.N. (2013). *A new social movement movement in Thailand*. Bangkok: Aksa Samphan.
- Makudi, I. (2561). *Principles of right and opposite confidence*. Bangkok: Sasana Wittaya School.
- Moh (pseudonym). (2021, 10 September). Education Social Activist. Interview.
- Nana (pseudonym). (2021, 10 September). Domestic violence Social Activist. Interview.
- Pindeang, P. (2019). *Fundamentals of religion*. Bangkok: Mahamakut Wittayalai Printing House.
- Public Relations Office, Yala Province. (2020). *Three southern border provinces*. Retrieved January 10, 2022, from <https://pr.prd.go.th/yala/main.php?filename=index>
- Saida (pseudonym). (2021, 10 September). Social Equality Activist. Interview.
- Sainui, S. (2014). *Islamic leaders and social movements*. Bangkok: Office of the Research Fund.
- Samuhsenito, A., Tongsamsi, K., Benrit, P., & Useng, N. (2017). Sexuality in life, marriage of Thai Muslims, Pattani Province. *Journal of History, Thammasat*, 4(1), 90-115.
- Saripah (pseudonym). (2021, 10 September). Domestic Violence Social Activist. Interview.
- Somsawad, W.A. (2018). *Theist feminist*. Chiang Mai: Vanida Press.
- Thitirawee Wong, P. (2018). Changes in women's roles in the perspective of Muslim women southern border provinces. *Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus*, 21(2), 148-161.
- Touraine, A. (1998). *Critique of modernity*. Oxford: Blackwell.
- Wantana, S.K. (2014). *Contemporary political ideology*. Nakhon Pathom: National Agricultural Extension and Training Center.
- Wichitwatcharak, S. (2019). Social movements among LGBT people, Thailand. *Chulanakorn Journal*, 6(4), 10-28.
- Wisalaporn, S.M. (2009). *Leadership, collection of theory and practice, educational Administration* (Research report). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Wainer, H., & Braun, H.I. (1988) *Test valicity*. New York: Bedge.
- Yoh (pseudonym). (2021, 10 September). Social Equality Activist. Interview.